

NESBYGDA HISTORIELAG

*Vandring på
Skauen*

17. juni 2007

*Tørkopdammene
Trestikle
Røysjø
Øksnavann*

Utsikt fra veien mot Tørkopdammene mot Lier en tidlig vintermorgen 2007.

Hytta Knausen på Trestikle med Finnefjell i sol i bakgrunnen

*Røysjø, mot
Kjærommen 16.
januar 2007.
Dette er første
januar i manns
minne at Røysjø
ikke har vært islagt.*

Nesbygda historielag

*er en forening med formål å ta vare på lokalhistorien i
Nesbygda i hele dens utstrekning fra
Leirvik i sør til Tørkop i nord.*

*Foreningen driver registrerende virksomhet og samler
og registrerer gamle bilder, historier og annet av
interesse fra vår nære og fjerne fortid.*

*Av den grunn oppfordrer vi alle bygdefolk og andre
som måtte ha bidrag til dette arbeidet å ta kontakt med
foreningen gjennom en av dens representanter.*

*I de årene foreningen har eksistert har vi hver
sommer forsøkt å få til et hovedarrangement.*

*Dette har resultert i et antall historievandringer,
og vi gjennomførte siste år den siste vandringen, slik at hele
bygda i de bebygde områdene nå er dekket*

*Dette har imidlertid vist seg å være så
populære arrangementer at vi mener at det er behov for
å begynne på nytt. Nye innbyggere er kommet til siden
starten, og de oppvoksende generasjonene begynner
også å fatte interesse for sin egen lokalhistorie.*

*Før vi begynner på en ny runde historievandringer vil vi
imidlertid i år gjøre en liten vri og egner årets vandring til
en tur i marka innenfor gårdene. Vi begynner i nord og
besøker de områdene hvor nesbygdingene i hundrevis av
år har jaktet, fisket, arbeidet og søkt rekreasjon. Det er kanskje
ikke så mye synlig historie i disse områdene, men like
fullt har skauen alltid vært en del av Nesbygdas historie.*

*Vi vil også oppfordre alle interesserte til å støtte
foreningen med et medlemskap, uten støtte fra
bygdefolket er det ikke mulig å drive en slik forening.*

God vandring!

Hilsen styret.

Velkommen til årets tur i regi av Nesbygda historielag. I år tar vi oss inn i marka innenfor gårdene med utgangspunkt øverst i Nøsterudveien, fra samme sted som fjorårets vandring startet.

Det er nok ikke like mye synlig historie her som ved de foregående historievandringene, men Skauen har vært en viktig del av Nesbygdas historie opp igjennom alle år, og fortjener absolutt en egen vandring.

Skauen

Når Nesbygdingene snakker om Skauen så mener de ikke Drammensmarka, Konnerudskogene, eller andre kjente skoger. Nei, "Skauen" er et egennavn og er navnet på det noen tusen mål store skogområdet mellom Drammensfjorden og den indre bebyggelsen i Skoger og Sande. Området består av bratte åser og en mengde større og mindre vann. Den høyeste åsen, Storås er 380 moh. mens det største vannet er Røysjø, som deles mellom kommunene Drammen, (den delen som tidligere var Skoger), Sande og Svelvik. Skogsmessig er ikke området veldig produktivt eller leddrevet, til det er det nok litt for ulendt og passer kanskje ikke helt for vår tids stordrift.

Det var hardt, men miljøvennlig arbeid å kjøre tømmer med hest

Annerledes var det kanskje i gamle dager da hugging ble gjort manuelt og tømmeret kjørt til bygds med hest.

Trengte man kontanter var skauen en kilde til å skaffe det. Historien forteller at bønder langs Drammensfjorden solgte materialer til utenlandske skuteskipper. Så stor var denne trafikken at embetsverket under den høykonjunkturen som oppsto omkring 1830 tallet klaget over rov hugst.

Forskjellige lover og forordninger ble satt inn for å begrense hugsten. Blant annet ble det satt minstemål på virket.

Bare godkjente sager fikk skjære, Nordbysaga utenfor Havnevik var en slik. Det var til og med i en periode forbudt å selge virke ut av kommunen, da det var behov for virke til nybygging og vedlikehold av bygninger.

Etter hvert kom det i gang skipsbygging i Svelvik, og nesbygdaskogene leverte virke til denne aktiviteten. Navnet Mastedalen mellom Hella og Kringlemyr er et bevis på dette.

En annen aktivitet som også ble bedrevet på mange steder var kullbrenning og tjærekoking. Stedsnavn som Kølåbånn vitner om dette.

I 1782 ble det tatt ut store mengder ved til skattemester Schimmelmanns glassverk som lå, ja nettopp på Glassverket. Vi skal høre senere skjedde dette igjen under site krig. Fremdeles ble det altså produsert glass på det samme sted.

I dag er dette en saga blott.

Ved til eget bruk eller for salg har nok blitt tatt ut i uminnelige tider, og etter en periode på slutten av forrige århundre hvor stort sett all oppvarming skulle skje med elektrisitet eller olje er vi nå i disse klimaforandringstider på vei inn i en periode hvor vedfyring på den gamle måten eller etter mer moderne biobrenselmetoder er i hevd igjen.

På slutten av det 18. og på begynnelsen av det 19. århundre var det dårlige tider for

mange av bøndene i kommunen, noe som resulterte i at en del skoger ble skilt fra gårdene og solgt ut av bygda. I perioden 1895 til 1925 gikk fire av de største skogene i Nesbygda til utenbygds eiere. Herredsstyret så alvorlig på dette og de bragte saken inn for regjeringen uten at dette ser ut til å ha kunnet stoppe utskillingen av skogene.

Skauen har også vært en kilde for matauk for nesbygdafolk, det har vært drevet og drives fremdeles jakt i områdene, småvilt som storvilt. Den første registreringen av elg her på skauen er gjort i 1880. Det må vel ha vært elg her tidligere også, men kanskje i så begrenset omfang at det ikke har vært regnet med.

Navn som Bjønnhølet og Gråbeinkleiva forteller at det i tidligere tider var både bjørn og ulv i området, men da må vi nok et par hundre år tilbake i tid.

Det har alltid vært fisk i vannene. Abbor er nok i flertall, og den fins i de aller fleste av vannene. Den er små, oftest som tusenbrødre, lite matfisk vil mange si, mens andre som har lært seg å behandle den synes den er en delikatesse.

Ørret fins i de fleste vann, men her som overalt ellers er den vanskelig å lure. Det hender imidlertid at man kan være heldig å få en skikkelig rugg som da langt overgår kvaliteten på oppdrettsfisk.

I tidligere tider var det også mye ål i vannene, men det er lenge mellom hver gang man hører om fangst av denne fisken nå.

Bærplukking var en årviss foreteelse. og skogene kunne, og kan selvfølgelig ennå for den som vil benytte seg av det, by på en mengde bær, blåbær, tyttebær, villbringe bær, og den som er godt kjent kan i gode år også finne multer.

Etter at den siste ulven ble skutt i vårt område i 1810 ble det vanlig å sende buskap på skauen på beite, noe som gjorde

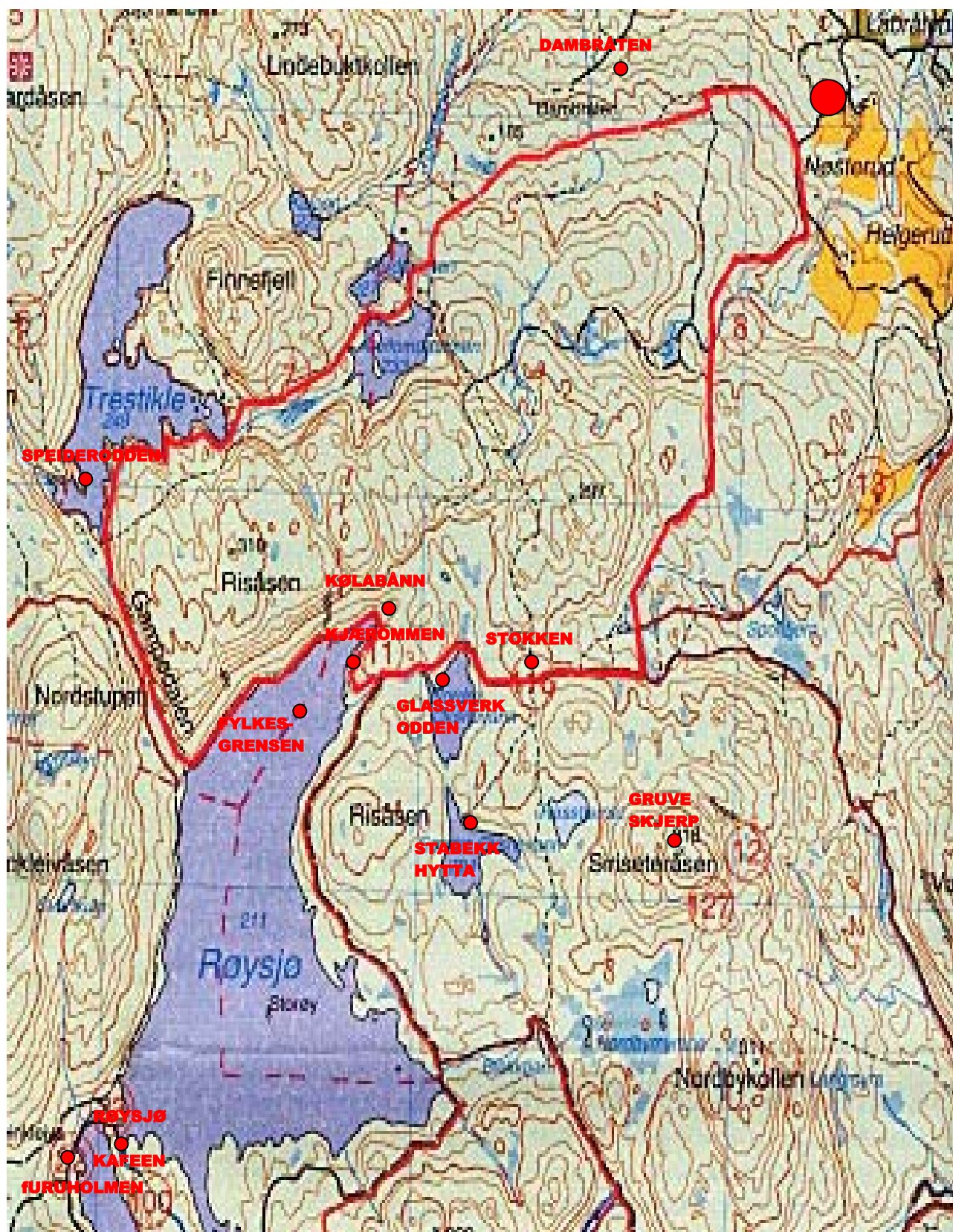
at skauen fikk preg av å være et kulturlandskap ved at dyra beitet ned kratt og kjerr slik at lys slapp til og skapte en frodig skogbunn. Etter at dette tok slutt har villniset tatt over på mange steder.

Om vinteren var skauen i tillegg til jordene tumleplass for unger og voksne på ski. Serveringsstedet på Røysjø var målet for mang en søndags skitur. Det er ingen servering å få lenger, men fremdeles er det mange nesbygdinge som legger skituren til skauen selv om det er lite med tospors løyper.

Nesbygdinge på skitur på Skauen like før krigen.

Vinteren kunne også gi arbeid til bøndene, som tok på seg tømmerkjøring ned til leggene ved riksveien, eller ved fjorden, hvor tømmeret ble samlet i flåter som så ble hentet av slepebåter og fraktet til det endelige bestemmelsesstedet. Selv om skogene for en stor del tilhørte utenbygds eiere, som ofte hentet inn både huggere og kjørere utenifra, ble det allikevel noe jobb igjen til bygdefolk på en årstid hvor det ikke var så mye annet arbeide å få.

Kart over området, hvor løypa er merket med rødt, og utgangspunktet på Nøsterud er merket med stor rød sirkel. Flere andre steder som er nevnt i turheftet er merket i kartet.

Risåsen mellom Røysjø og Tørkopdammene danner et vannskille, hvor vannene nord for denne åsen renner ut i Drammensfjorden ved Tørkop, og alle vannene syd for Risås renner ut i Sandebukta.

På vei mot Dammene.

Fra Nøsterud tar vi traktorveien nordvestover og passerer ovenfor bebyggelsen i Sagkleiva og senere Dambråten som er den øvre og høyest beliggende gården i Nesbygda. Samtidig som den også er den siste og nordre gården i kommunen, med grense mot Drammen.

Utsikt over Drammensfjorden mot Lierstranda fra veien ovenfor Dambråten på vei mot Tørkopdammene

Første del av navnet Dambråten har nødvendigvis noe å gjøre med dammene som ligger et kvarters gange lenger inn, mens den siste delen betyr at gården opprinnelig er ryddet ved brenning.

Tørkopdammene

Vårt første mål på turen er Tørkopdammene. Disse har vært regulert og oppdemmet i flere hundre år, og har tjent som vannreservoar for sag- og mølleaktiviteter nederst i Tørkopbekken.

Opprinnelig var det nok to mindre tjern med egne navn der hvor dammene i dag er, men det er altså så lenge siden at navnene har gått tapt.

Allerede på 1600 tallet beskrives det at det står sager i Tørkopvassdraget, og vannet i

bekken har i hundrevis av år blitt benyttet til å male korn i mindre gårdskverner. På slutten av 1700 tallet og under første halvdel av 1800 tallet tok denne aktiviteten seg opp slik at den ble den første industrielle aktiviteten på Tørkop. Til dette trengtes fast og sikker vannforsyning, og i den forbindelse var det viktig med oppdemmede reservoar som kunne benyttes i tørreperioder. På dager når vannet er klart kan vi på den øvre dammen se rester av en stokkdemning innenfor dagens steindemning dette er nok rester av de første reguleringer av vassdraget.

Dagens steindemninger kom i forbindelse med at ullvarefabrikken på Tørkop fikk installert turbin for egenproduksjon av elektrisk strøm tidlig på 1900 tallet. Man var da om mulig ennå mer avhengig av sikker vannforsyning, og for å sikre dette ble reguleringen av Tørkopvassdraget oppgradert, og det ble i tillegg bygget en inntaksdam, Sankedammen like ovenfor Tørkop. Strømproduksjonen i fabrikken på Tørkop tok slutt på 50 tallet, og turbinen har ikke vært i drift siden den gang.

Vannet fra Tørkopvassdraget ble i løpet av 1960 tallet tatt i bruk som drikkevann for den nordre delen av bygda, og har fungert som det helt til Nesbygda også ble koblet til Blindevannsverket, samtidig har det vært, og er fremdeles prosessvann til gipsplate-produksjonen på Tørkop. Vann fra Tørkopvassdraget har slik sett blitt spredt til hele Norge og for øvrig til store deler av verden sammen med gipsplatene. Nesten 2 kg. vann er kjemisk bundet til hver m² gipsplate, og det er blitt noen hundre mill. kvadratmeter plater gjennom mer enn 40 år.

Nerdammen, 227 moh.

Den første dammen vi kommer til etter en tur på en god halvtime, er Nerdammen. Som navnet sier er det den nedre dammen om vi ser bort fra Sankedammen nede på Tørkop. Den er også den minste.

Den har 2 demninger den ene med reguleringslukke for å åpne og lukke for vannet ut av dammen. Det har vært lite vedlikehold på demningene i de senere årene, og de er ganske lekk. Dammen er derfor sjelden full. Toppen av steindemningene er gitt en påstøp for noen år siden, men dette har jo ikke tettet murene, det må det et større arbeid til for å klare.

På Nerdammen er det en hytte som ligger fint til på den beste tomte ved vannet.

Hyttene ved Tørkopdammene og ved Trestikle er bygget i mellomkrigsårene, og i motsetning til ved andre vann på skauen fikk de lov til å stå selv etter at vassdraget ble drikkevannskilde.

Å bringe materialer hit inn er ingen lett oppgave selv i dag, og den gangen hyttene ble bygget var transporten stort sett bæring på ryggen det meste av veien på sommerstid, eller på slede med hest om vinteren. Vi må regne med at hyttebygging på skauen var prosjekter som tok sin tid. Mange av hyttene er rene perler som i dag har stor verdi for den som liker å tilbringe litt tid i fred og ro.

Mellomdammen, 233 moh.

Snaut hundre meter lenger syd, og litt høyere i terrenget ligger Mellomdammen. Heller ikke dette navnet stemmer så bra, da det ikke fins noen Øvredam, selv om det, som vi skal se senere, finnes et vann til som er demmet opp.

Når Mellomdammen står full av vann er dette et av de fineste vannene på skauen. Her er vannliljer, og øyene ute i vannet ser både spennende og idylliske ut. Her er det 4 hytter, det var en femte som brant for en del år siden. Alle hyttene på Tørkopdammene er i bruk.

Grensa mellom Svelvik og Drammen, den delen av Drammen som tidligere var Skoger kommune går over både Nerdammen og Mellomdammen, før den skrår over Risåsen og ned til Røysjø.

Damstua på Mellomdammen.

Når vi etter hvert fortsetter turen er vi over i, ikke bare en ny kommune, men også et nytt fylke.

Hytta til Sigmund Støa på Mellomdammen.

Mellomdammen har to steindemninger, den ene med reguleringspjell for å åpne for vannet ned til Nerdammen. Disse demningene er også i dårlig stand, og klarer ikke å holde på vannet. Også her er det gjort en påstøp oppe på toppen, noe som overhodet ikke har hatt noen betydning for dammenes tetthet, selv om de er fine å gå på.

I dag er det som nevnt tidligere bare Norgips som bruker vannet fra dette vassdraget. Svelvik kommune har det formelle ansvaret for at anlegget holdes i orden, mange er imidlertid redd for at når man nå ikke trenger vannreservoarene som drikkevannskilder lenger vil det ikke bli gjort noe vedlikehold. Norgips klarer seg med det vannet Sankedammen til enhver

tid kan gi selv om vannet renner tvers igjennom Mellom- og Nerdammen.

Tørkopdammene er del av en kulturarv med røtter i aktiviteter flere hundre år tilbake i tid, å unnlate å gjøre nødvendig vedlikehold på dem kan ikke betegnes som noe annet enn miljø- og kulturkriminalitet. Det er å håpe på at kommende generasjoner ser verdien i dette området og den arven det representerer, og legger nødvendig press på for å få holdt det i hevd.

Når vi passerer den andre demningen skal vi se ned i vannet til venstre, er vannet klart vil vi kunne se rester av den gamle stokkdemningen som er nevnt tidligere. Dette er rester fra de første reguleringer i vassdraget.

Vinterbilde ut mot øyene på Mellomdammen.

I begge dammene er det fisk, mest abbor, men det slenger også en og annen ørret. Abborer er små, men biter villig og det har alltid vært populært for unger å gå hit å fiske da man så godt som alltid er sikret å få fisk.

Trestiklevann 249 moh.

Fra mellomdammen til Trestiklevann er det kun en tur på 10-12 minutter gjennom et ganske uveisomt terreng med et bekke- og myrdrag i bunnen av dalsøkket, her er det ikke drevet skogsdrift på mange mange år, trolig ikke siden under krigen da det ble hugget ved for glassverket i forbindelse med oppbygging og i gangkjøring av nye glassovner, ”vanner”.

Det ble hugget ved en hel vinter, og kjørt ned med hest bl.a til Tørkop.

Imidlertid fikk de ikke med seg alt, for jeg kan huske at det sto reis igjen i området i slutten av 50 årene.

Hytta Knausen i østenden av Trestiklevann, med Finnefjell i sol på oversiden.

Trestiklevann er teknisk sett den øvre dammen i og med at det har en liten steindemning for å høyne vannstanden. Men trolig har dette vannet i utgangspunktet før oppdemningen vært et relativt stort vann og har ikke mistet det opprinnelige navnet i prosessen. Dessuten har det som navnet sier tre ”stiklinger”, noe som kanskje var ennå tydeligere før det ble demmet opp.

Det er flere hytter på Trestiklevann, og hytta Knausen på foregående bilde er også en av skauens perler. Åsen ovenfor denne hytta heter Finnefjell. Det er så vidt vi vet ingen bevis for at det har bodd finner i dette området, selv om det jo ikke er langt over til Drammensmarka hvor det innvandret en mengde finner. Navnet Rugbråtamyra like på nedsiden av Tørkopdammene er også ganske spesielt, og når man vet at finnene ofte dyrket rug på områder de først svidde av, ja så kan dette sette fantasien i sving, men noe nærmere en eventuell dokumentasjon kommer vi nok ikke.

Rundt vannet er det mange fine leirplasser, og den fineste er trolig den som ligger på vestsiden av vannet, og kalles Spiderodden. Den har vært brukt av

speidere fra Glassverket og Åskollen som leirplass i alle år.

Speiderodden på Trestikle, en av de aller fineste leirplassene på skauen.

I Trestikle som i Dammene er det abbor og en og annen ørret, men ingen av disse vannene er blitt kultivert i noen særlig grad, slik at man ikke kan vente de helt store fangstene av ørret.

Trestikle er det høyeste punktet på den ruta som turen følger. Herifra går det utover mot Røysjø.

Fra toppen av Gampedalen med utsikt utover Røysjø.

Etter å ha passert myra i enden av den søndre "stiklingen" på trestikle kommer vi inn på stien fra Åskollen mot Røysjø. Dette er den traseen som Røysjøløpet hadde på 1960-70 og 80 tallet når det var snø om vintrene. Løpet gikk fra Glassverket til Selvik, og Gampedalen var den første hadre utforkjøringen etter at man hadde slitt seg opp alle bakkene fra Knive.

Mange havnet på hodet i snøen og det lå ofte igjen skitupper langs stien når våren kom.

Røysjø 211 moh.

Dette er det største vannet på Skauen, som det fremgår av kartet deles vannet mellom kommunene Svelvik, Drammen og Sande. Røysjø har utløp vestover til Langevann og videre via Toresvanna og Toreselva til Suluvann og videre til Selvik. Fra Skogersiden går det skogsbilvei inn til vestsiden av vannet, men veien er stengt for almen kjøring med bom.

Midt på 1950 tallet fikk Drammen kommune vannretighetene i Røysjøvassdraget, og det ble bygget et vannverk som forsynte store deler av Drammen med drikkevann.

Samtidig ble det lagt restriksjoner på bruk av områdene rundt vassdraget. På Røysjø alene var det mange hytter, og i tillegg var det hytter på så godt som alle vann som sognet til vassdraget. Det ble pålagt riving av alle hytter på oversiden av vannuttaket. Noen av hytteeierne skaffet seg tomt på Toresvanna, og flere hytter ble flyttet dit, men de aller fleste ble bare fjernet.

Man kan kanskje spørre seg om det virkelig var nødvendig med så sterke tiltak. Noe positivt kom det imidlertid også ut av det hele, demningene i vassdraget ble satt i stand, og Røysjø som i mange år etter krigen hadde stått halvtomt fylte seg opp igjen og demninger har vært vedlikeholdt siden.

Storøya, ikke stort mer enn noen steiner over vannet i dag

Den første oppdemmingen av Røysjø skjedde rundt århundreskiftet i forbindelse med at Sande tresliperi fikk vannrettighet - hetene, og vannstanden var nok en god del lavere før den tid.

Det kan være årsaken til at den lille holmen som vi ser utpå vannet kalles for Storøya, selv om det kun er noen få steiner og et par trær som synes når vannet er fullt. Ved en meter eller to lavere vannstand vil den imidlertid bli langt større, og det ble påstått av gamle folk at det før i tiden sto det en hytte som hadde form som et lite jaktstott ute på storøya. Det skal visstnok ha vært mulig å se fundamentet etter det, ja kanskje det kan sees ennå. På storøya hekket det Storlom hver sommer midt i forrige århundre. Noen mente at den tok for mye fisk og ville skyte den, men det ble nok aldri gjort. I de senere årene har det vær et Smålompar som har hekket i en stor ugleholk i Tjærommen.

Storlom i sommerdrakt, det er karakteristisk for Storlom at den ligger så lavt i vannet.

Det finnes enda en øy, Vesleøya, som synes som en prikk inne i den søndre bukta på kartet foran i heftet.

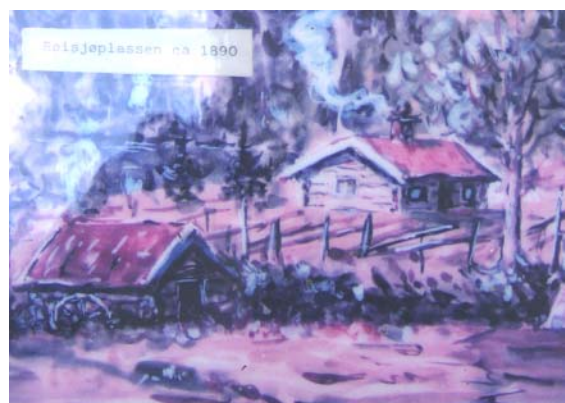
Serveringssteder på Røysjø

På plassen Røysjø som lå midt mellom Røysjø og Langevann ved demningen i den vestre delen av vannet, var det i siste halvdel av det 18. århundre og i første halvdel av det 19. århundre fastboende. Plassen ble først tatt i bruk i 1870 av Bernt Pedersen fra Villingstad i Røyken.

Utsikt fra Gampedalen mot Kjærommen en dag midt i januar 2007.

Plassen ligger under bruket Fagerli i Sande, som igjen ligger under gården Kjeldås. Husene ble etter hvert revet, og i 1901 ble det bygget nye hus. Bernts datter Hanna, født i 1863, og som etter hvert gikk under navnet Hanna Røysjø tok over plassen etter sin far. Den saga som vises på maleriet av Røysjøplassen skal vi få høre mer om, for den har kommet fra den andre enden av vannet. Det er også trolig at saga var grunnen til at Bernt Pedersen slo seg ned

Røysjøplassen ca 1890 i forgrunnen ser vi den saga som sto i bekken mellom de to vannene.

på Røysjø. Den sto der fra før, flyttet fra Kjærommen på 1860 tallet, muligens sto

også den stua, på maleriet kalt Sagstua der fra før. Den som Bernt Pedersen utvidet til bolig for seg og sin familie. Hanna ble gift, og sammen med mannen reiste hun til Amerika som så mange gjorde på den tiden. Men da hun fikk høre at faren, Bernt hadde måttet amputere begge bena og moren heller ikke var bra, reiste hun hjem igjen for å hjelpe til og for å ta over Røysjø.

Hun drev bevertning og overnattingssted, og plassen hadde både kyr og høns. Etter hvert bygde hun også på husene, som fikk 2 fulle etasjer.

Hanna Røysjø med Røysjøkafeen i bakgrunn

Etter at Hanna kom hjem og overtok levde Bernt i mange år til på Røysjø, sikkert ikke verdens letteste plass å ta seg frem uten bein.

Etter at Røysjøvannverket ble bygget ble bygningene forlangt fjernet, men før man kom så langt brant bygningene ned i 1965, og i dag er det kun ruinene av murene som vitner om at her har det bodd folk i nesten 100 år.

Alt som gjenstår i dag er ruinene av grunnmuren etter Røysjøplassen

Bare 150 m unna, på Furuholmen ved Langevannet, fikk folkene på Røysjøplassen i 1929 både naboer og konkurrenter.

Karl Hagen tok i tillegg til de to skytterkongetitlene en mengde premier og medaljer.

Karl Hagen fra Sande solgte de to gårdene han og kona hadde der og bygde turist og overnattingssted her ved Langevannet. Han satte opp en sag på østsiden av Langevannet og skar alle materialer til husene på Furuholmen fra egen skog. Karl Hagen som for øvrig var av Jonsrudslekten i Sande var nok mest kjent for at han hadde vært skytterkonge flere ganger, i Molde i 1919 og i Stavanger i 1928.

Dette var på en tid da det ikke var kjørbær vei hit inn, alt som man måtte hente fra bygda måtte bæres på rygg eller dras inn med hest.

Furuholmen besto av flere bygninger, nærmest er badstuen som sto helt nede ved Langevannet. Det var utvendig dansegulv. Og huset hadde flere rom for overnattingsgjester.

Det er nesten utrolig at det kunne være marked for to slike steder her inne i marka, men i følge Sandeboka som ble gitt ut i 1939 står det, sitat:

”Traktene her omkring Røysjø er mye brukt som utfartssted, særlig av drammensere. Det er også naturlig, så vakkert som det er her oppe.”

Furuholmen ble som all annen bebyggelse forlangt fjernet, og mot slutten av 1950 tallet, solgte Karl Hagen bygningene for nedrivning, og flyttet selv til sin sønn i Asker hvor han levde sine siste år.

Røysjø har som de andre vannene på skauen både abbor- og ørretstammer. Kultiveringsarbeid er utført i de senere årene og dette har etter hvert gitt et godt ørretfiske. Abboren er noe større her enn i Dammene og Trestikle, og det går absolutt an å skaffe seg en skikkelig panne med abbor i Røysjø.

Røysjø hadde tidligere også en sikstamme, og Hanna på Røysjøplassen fisket hver høst sik med garn og solgte i Drammen. Siken er nok utryddet i dag, jeg har ikke hørt om at noen har fått sik på mange år. Om det samme har skjedd med ålen vites ikke, men fra å ha et godt ålefiske på 50 og 60 tallet, er det nå sjelden å høre at noen

fanger ål både her og i de andre vannene i Røysjøvassdraget.

Rundt vannet er det en rekke ypperlige leir og fiskeplasser, og en sommernatt på Røysjø med fiskestang er noe som mange Nesbygdingar har opplevd, og det kan absolutt anbefales.

Etter å ha kommet ned til vannet fra Gampedalen tar vi stien til venstre mot Kjærommen. Dette er den mest ulendte delen av stien rundt vannet. En tur rundt hele Røysjø tar godt over en time, men vi skal bare følge stien frem til østenden av vannet.

Underveis passerer vi ”Fiskesteinen” som også markerer fylkesgrensen mellom Vestfold og Buskerud.

Området i enden av den grunne bukta helt i østenden av vannet kalles Kølåbånn på lokaldialekt, og navnet peker vel ganske sikkert på at det er blitt brent trekull i mile her.

En fisketur på Røysjø kan i heldige stunder være en opplevelse. Over vises resultatet av en times fiske av undertegnede for 3 – 4 år siden.

Kullmiler og tjærebrenning er ganske beslektete aktiviteter, og dette har bidratt til at navnet Kjærommen, som det neste området vi kommer til kalles, er blitt forbundet med tjærebrenning. Imidlertid er det trolig at Kjær er en omskriving av skjær, og henspeiler på den saga som Anders Haagensen på Tangen gård hadde i

vassdraget mellom Øksnavann og Røysjø på midten av 1800 tallet. I så fall burde navnet være Skjærommen hvor ”ommen” kanskje betyr ovnen.

På stien langs vannet passerer vi flere steder hvor det på 50 tallet sto hytter, blant annet Støahytta inne i vika.

Stien har kronglet partier og man må se hvor man setter ned foten.

Opprinnelig var den bygget på andre sida av bukta på Aabels grunn. Trolig hadde de som bygde den, Orhagen og Henriksen, ikke fått noen tillatelse til å sette den opp, og den måtte flyttes. De fikk ordnet seg tomt i Støaskauen på andre sida av bukta og dro den enkle hytta over på isen. Litt feil rekkefølge kanskje å bygge hytte først og ordne seg tomt etterpå. Hytte ble senere overtatt av Støa og bygget på.

Det er ikke mye spor igjen etter noen av hyttene langs Røysjø i dag. Et av unntakene er på odden i Kjærommen, her sto det en hytte, bygget av Harald Aabel. Den hadde egen badstue helt nede ved vannet. Her er det fremdeles rester av det flislagte badstuegulvet.

Den siste eieren av Hygga var Kristian Pedersen. Plassen hvor denne hytta sto er en av de mest populære leirplassene ved vannet, selv om det ikke er noen god fiskeplass. Her renner bekken fra Øksnavannet ned i Røysjø, og i denne bekken var det at Anders Haagensen på Tangen gård satte oppe en sag midt på 1800 tallet. Grunnen og bekken tilhørte Peder Auensen Helgerud, og i en kontrakt av 31. juli 1854 overdro han bruken av bekken, plass for et sagbruk, fri vei og

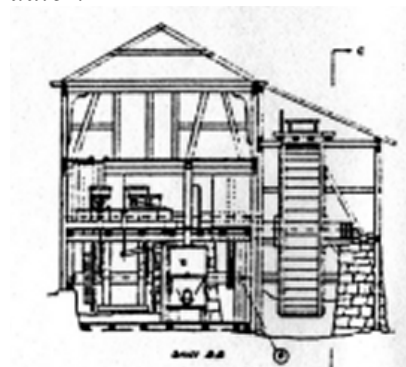

Hytta ”Hygga” på odden i Kjærommen, bilde antagelig tatt på 40 tallet.

oppdemminger samt fri bord-og tomteplass, så lenge Haagensen eller fremtidige eiere ville drive sagbruket, alt dette mot en årlig avgift på 5 daler. Hvorfor Anders Haagensen valgte å sette opp en sag og skjære tømret her oppe på skauen er uvisst, men grunnen kan være det potensialet som lå i vannkraften og fallhøyden mellom Øksnavanna og Røysjø, og at det var en bedre økonomi i å gjøre jobben på egen sag på skauen enn å kjøpe tjenesten på en annen sag. Kanskje det også hadde med logistikk å gjøre?

Uansett, han gikk altså til det skritt å sette opp en sag i bekken mellom det nordre Øksnavannet og Røysjø. Saga var helt sikkert en oppgangssag slik som vises på prinsippskissen, og selv om dette var langt inne på skauen fikk saga anselige dimensjoner. Strøms historie beskriver saga slik som den fremsto ved en branntakst i 1855.

Sagbygningen var 33,5 alen lang, 11 alen bred og 9,5 alen høy, taksten var på 300 daler. Blant inventaret nevnes vannhjul, 2 saggrinder, 12 sagblad a 6 daler stykket og 2 skjærebenker. Takst for inventaret, 350 daler.

Oppriss av prinsippet med en oppgangssag, disse sto det mange av rundt i landet på 16- 17- og 1800 tallet

Det finnes i dag ingen spor etter selve saga i bekken mellom de to vannene. Men som vi skal se har aktiviteten satt spor etter seg i terrenget, spor som selv etter snart 200 år fremdeles synes.

Saga ble, når det ikke var mer bruk for den her, flyttet til bekken mellom Røysjø og Langevannet, og satt opp på det stedet der Røysjøkafeen senere ble bygget, og som er omtalt tidligere.

Imidlertid er den saga som vises på maleriet av Røysjøplassen fra 1890 av langt mindre dimensjoner enn beskrivelsen av Haagensensaga. Det betyr vel at enten var det bare deler av saga som ble flyttet, eller så er maleriet fri fantasi når det gjelder utformingen av saga. Det siste er kanskje mest sannsynlig da maleriet trolig er malt etter at saga var borte.

Den videre skjebnen til anlegget er ukjent, men det sies at selve vannhjulet lå synlig på bunnen av Langevannet i lang tid. Og kanskje det ennå ligger i mudderet der.

Fra Kjærommen stiger veien litt opp mot det nordre Øksnavannet, og når vi kommer opp bakken ser vi på venstre side av stien en av levningene fra sagaktiviteten til Anders Haagensen.

For å øke vannstanden i Øksnavanna for derved å få mer kraft til saga demmet han opp området slik at det som var to vann, søndre- og nordre Øksnavann ble ett stort vann.

Restene etter demningen som Anders Haagensen lot bygge for å øke vannstanden i Øksnavanna.

Oppdemningen gjorde at vannstanden i Øksnavanna steg med ca 1,5 m, noe som ga enorme tilleggsmengder med vann i de to tjernene. Alt dette ved kun å lage 2 relativt små demninger.

Nordre Øksnavann 224 m.o.h.

Fra den gamle demningen til Anders Haagensen følger stien bekken inn over myra, og vi kommer frem til det nordre av de to Øksnavanna. Odden vi kommer frem til er en av de mest besøkte stedene på skauen. Navnet på den, for oss som er litt eldre er Glassverkodden, mens de yngre generasjonene kanskje har andre navn på den.

Navnet Glassverkodden kommer av Glassverkhytta, det sto nemlig en hytte her før krigen, den var satt opp ulovelig, og navnet kom trolig av at det var folk fra Glassverket som hadde bygget og brukte den.

Glassverkodden med "Glassverkhytta". Bildet er trolig tatt på 20-30 tallet og er kanskje det eneste bildet av denne hytta.

Den brant ned en gang på 30 tallet, og det eneste synlige beviset på at det hadde vært en hytte her var utedoen som sto igjen til midt på 50 tallet da den ble bålved en kald natt til 1. mai. I dag er det ingen spor igjen etter verken hytta eller utedoen.

Glassverkodden på nordre Øksnavann er også målet for Nesbygdamarsjen, et årlig arrangement i regi av idrettsforeningen. Presten stiller opp med friluftsgudstjeneste, speiderne steiker og selger vafles, og nesbygdafolk går mann av huse, og stiller

til gudstjeneste i et større antall enn de gjør de fleste andre søndager i året.

Her er også ”sommerboka” lagt ut av idrettsforeningen, et tiltak for å få folk til å gå på skauen som virkelig er blitt populært. En titt i boka viser at det ikke finnes dager som ikke har hatt besøk av mange markatravere.

Rett over vannet på en nesten like fin plass som Glassverkodden lå hytta til Fredrik Mo, en velholdt og fin hytte. Den ble også offer for rivinga på grunn av Røysjøvannverket.

Om vi ser sydover mot enden av vannet kan vi skimte det søndre Øksnavannet, det er kun 30 - 40 meter mellom vannene som er omtrent av samme størrelse. Ved dette vannet ligger en av de få hyttene som ble spart den gangen for 50 år siden. Det var en koie som ble brukt av tømmerhuggere, og slik sett var den en del av skauen som næringsvei og ikke en vanlig hytte.

I første halvdel av forrige århundre sto denne hytta åpen, og ble benyttet som overnattingssted av bygdefolk. Etter krigen ble den satt i stand av grunneier, og det lå hogstlag på den i flere vintre. Etter hvert begynte den imidlertid å forfalle igjen, inntil noen bygdefolk tok på seg vedlikehold mot å få benytte hytta. I dag er den i god stand, og er en av de få hyttene fra den opprinnelige hyttebebyggelsen i Røysjøvassdraget som fremdeles står.

Stokken

Fra nordre Øksnavann går stien over myra i nordenden av vannet og opp til Stokken. Trolig kommer navnet av at det lå stokker som gangbru over myra her.

For øvrig sier historien at sønnen til Lisa på Lisabekkplassen, som vi passerer senere, hang seg her, visstnok i fortvilelse over at han ikke fant hestene til bonden på Stomperud som han var sendt for å hente hjem fra skauen. La oss håpe at dette bare er en historie, og om han virkelig hang seg

her, at det hadde helt andre og mer forståelige årsaker.

På den store furua på Stokken er ”vinterboka” til idrettsforeningen plassert sammen med en tavle med plaketter over de senere års markatravere med flest besøk.

Noen meter etter at vi har passert Stokken ser vi Grasås på venstre side. 291 m, og Siriseteråsen på høyre side 318 m. På toppen av Siriseteråsen er det gjort prøveskjerp for gruvedrift, trolig også her etter molybden som man brøt ut i gruvene i Seterdalen og på Vassåsen.

Store grofter er sprengt opp i letingen etter malm på toppen av Siriseteråsen.

Et par hundre meter etter at Stokken er passert går stien brått til venstre ned ei kleiv som ender på Spontjernmyra. For 50 år siden var dette et åpent myrlandskap med et lite tjern midt på, Spontjern.

Men like etter krigen ble det gjort forsøk med å drenere ut myrer for å gjøre dem til produktiv skog. Det finnes mange slike prosjekter, som de fleste ble like mislykkede som dette.

Arbeidet ble delvis gjort for hånd, og i dette arbeidet kom man over store stokker nede i myra. De var like friske når de ble tørket, og ble dessverre brukt til ved. Disse stukkene kan ha vært eik, i så fall må de ha vært gamle, da det trolig er noen år siden det vokste stor eik her på skauen. Spontjern ligger der fremdeles, men er i dag bare en skygge av seg selv, men nå

som da det var stort skal man være forsiktig med å bevege seg for nærme kanten da det er lett å gå igjennom torva, og myra sies å være bunnløs.

Vi nærmer oss bygda

Etter hvert får vi utsikt over Drammensfjorden, og på et punkt passerer vi tvers over unnarennet i Lisabekkbakken.

Om det var topografien som var særlig velegnet her, og som frembragte ideen om en hoppbakke, eller om det var det fakta at på klare dager er det mulig å se stillaset i Holmenkollen med bare øyet herfra, skal være usagt.

Uansett, like før, eller under krigen gikk en gjeng av bygdas hoppentusiaster sammen og ryddet og bygde det som nok har vært nordbygdas største hoppbakke, Lisabekkbakken. Bakkerekorden skal ha vært over 45 m, en ikke liten bygdebakke på den tiden. Unnarennet var naturlig, det samme var tilløpet, det eneste man måtte bygge var en bru over en kløft før hoppet. Sletta var nok mer åpen enn den fremstår i dag.

Like etter at bakken er passert får vi en myr på venstre side, og noen meter til venstre for stien er det funnet spor etter en kullmile.

Vi passerer Lisabekkplassen, hvor den ulykkelige hestehenteren kom fra, men altså i følge historien, aldri kom tilbake til.

Vi kommer nå inn på grunnen til Øvre Nøsterud, og kommer frem til Leieren. Det er ganske tilgrodd med lauvskog nå, men her var det jorder for et par tre tiår siden. Navnet skal komme av at det lå en leir for militære som var utkalt for å hugge ved under første verdenskrig.

Her lå det også en hoppbakke som da selvfølgelig het Leier'n. Den var ikke så stor som Lisabekkbakken, men 20 – 25 m kunne man hoppe her. Det var dårlig med ovarenne så man måtte lage løype innover i skauen for å få fart nok. Sletta var heller ikke god så det hendte at man gikk på hodet i Lisabekken i bunnen av bakken.

Vi er fremme ved utgangspunktet, ringen er sluttet og vi håper turen på skauen har gitt mersmak til å prøve andre stier som leder til andre mål som kan være minst like interessante.